

silium Capituli, ut notat Frederic. de Senis, cons. 40, in fine, et indicat Sylvest. supra; qui solum excipit dispensationes quæ possent cedere in præjudicium Ecclesiæ; quod intelligendum puto de præjudicio contra jus proprium Ecclesiæ vel Capituli. Unde non placet exemplum de dispensatione ad ordines quo utitur Sylvester, nam talis dispensatio per se nullum præjudicium affert.

CAPUT XVI.

UTRUM HABENTES POTESTATEM ORDINARIAM AD DISPENSANDUM IN LEGIBUS, HABEANT ETIAM AD COMMUTANDUM.

1. *Summus Pontifex potest leges suas commutare, et in illis dispensare.* — Sensus questionis est an liceat legislatoribus vel Prælati, quando relaxant vinculum legis, onus aliquod, vel personale, vel pecuniarium imponere; id enim videtur in usu esse, et tamen non est facile rationem illius reddere, et justitiam vel potestatem explicare. Primo ergo de Pontifice summo (et idem erit cum proportione in quolibet principe supremo in suo ordine), omnes fatentur posse hoc modo leges suas dispensare et commutare, quia hoc non est per se malum, ut constat, et in sequentibus declarabitur; nec potest esse prohibitum Papæ, cum supremam potestatem habeat. Nec alicubi invenitur talis prohibitio, ut etiam ostendatur a fortiori. Imo habemus talis dispensationis exemplum in cap. *Licet*, de Fer., ubi Pontifex dispensat in quadam piscatione in die festo cum onere cujusdam elemosynæ; nam, licet quidam Summistæ dixerint illud onus esse consilii, non necessitatis, vim faciunt textui et verbis ejus. Quia illa indulgentia sub tali conditione vel modo conceditur per hæc verba: *Ita quod post factam capturam, Ecclesiis circumpositis, et pauperibus congruam faciant portionem.* Concessio autem sub conditione, vel modo, inducit necessitatem adimplendi conditionem, si quis dispensatione utatur, ut recte viderunt ibi Panor., Anton. et alii, et Navar. in summ., c. 3, n. 9, cum Angelo et Cajet.; et idem dixi in 1 tom. de Relig., tract. 2, lib. 2, cap. 19, n. 7, et latius c. 33, a n. 5. Et in dispensationibus, præsertim in matrimonii impedimentis et aliis similibus, hoc observat consuetudo romana, ut late explicui dicto tomo 1 de Relig., tractatu 3, l. 4, de Simon., cap. 20, n. 11 et 12.

2. *Episcopi et alii inferiores leges commutare.* — Secundo,

videtur etiam extra controversiam positum, posse Episcopos, seu alios inferiores leges, dispensare in suis legibus, non pure, sed per modum commutationis aut compensationis. Ita supponit ut manifestum Sanc., lib. 8 de Matrim., disput. 14, n. 1, licet neminem alleget, quia non videtur fuisse hoc in controversia positum; rationem reddit, quia hujusmodi leges a voluntate Episcopi vel similis legislatoris pendent; ergo ex justa causa potest eadem voluntate relaxare legem, vel omnino, vel partim, in aliud opus illam obligationem commutando. Item, quia eadem est proportio inter Episcopum et suam legem, quæ est inter Pontificem et suam; nam in utroque pendet obligatio legis a propria voluntate respective, et in neutro deest potestas ad imponendum novum onus loco alterius, eadem enim potestas quæ fuit sufficiens ad legem ferendam erit etiam sufficiens ad aliam obligationem loco illius imponendam.

3. Nihilominus tamen de Episcopis seu inferioribus dispensantibus in lege superioris negant aliqui posse dispensare commutationem miscendo, seu compensationem exigendo, sed solum pure relaxando legem, si causa exigat, vel juste id permittat. Ita tenet Sanc. supra, n. 2, et latius l. 3, disput. 10, a n. 8, ubi refert Sotum, 4, dist. 28, q. 1, a. 2, ubi specialiter loquitur de dispensatione in denuntiationibus matrimonii, dicitque ubi justa causa dispensandi subest, iniquissimum esse aliquam multam imponere, etiam pro Ecclesiæ fabrica. Et potest ad idem allegari Navarr., cons. 18 de Pœnit. et remiss., n. 3, dicens peccare Prælatum concedentem dispensationem subdito, quæ jure communi competit, pro aliquo adjutorio temporali, et intelligit etiam pro elemosyna facienda, ut ex n. 4 constat, quia non est pecunia dandum, quod jure communi gratis debetur, juxta l. 2, ff. de Condict. ob turp. caus. Fundamentum esse potest multiplex. Primum, quia illa actio est injusta si dispensatio habet justam causam, quod indicant Navar. et Soto. Secundum, quia in Episcopis vix potest excusari a labe simoniæ, ut ait etiam Navar. et indicat Tab. verb. *Simonia*, n. 51. Tertium, et magis proprium, quia hoc excedit potestatem Episcopi aut similis dispensantis in lege superioris; nam ipse non posuit obligationem talis legis, nec fortasse potuisset illam ferre; ergo nec potest aliquam obligationem ponere loco obligationis talis legis. Probatur consequentia, quia a superiore solum illi commissum est ut tollat vinculum legis suæ, quando justum fue-

rit, non vero ut aliud onus imponat, et Prælati non plus potest in illo actu quam ei sit commissum. Neque habet aliquem justum titulum ad imponendum tale onus. Et confirmatur, quia alias posset Episcopus sua voluntate, et sine alia causa commutare opus legis in aliud opus pium, sicut potest in votis facere, quod sine dubio falsum est. Confirmatur secundo ex Trid., sess. 25, cap. 18 de Reform., præcipiente dispensationes gratis dari: non fit autem gratis quod fit onere imposito, etiamsi titulo elemosynæ imponatur.

4. *Potest Episcopus dispensare in lege superioris per modum compensationis.* — Hæc vero sententia ita indefinite et nude prolata mihi probari non potest, et ita contrarium absolute docui in d. tom. 1 de Relig., tract. 2, l. 2, c. 33, n. 10, et tract. 3, l. 4, cap. 20, n. 15; estque sententia Panorm. in dict. cap. *Licet*, n. 4, et in rubric. de Observat. jejun., n. 9, ubi alii doctores communiter, in dispensatione jejunii facta per Episcopum vel alios Prælatos, non solum approbant compensationem, sed etiam consulere videntur. Et idem habet Innoc. ibi, cap. 1, quem refert et sequitur Palud. in 4, dist. 15, quæst. 4, art. 13, et omnes Summistæ, et doctores tractantes de jejuniis. Et idem tenet Cajet. 1. 2, quæst. 97, art. 4, et præterea consuetudo valde communis tam in jejuniis quam in dispensationibus circa opera servilia in die festo, et circa præceptum recitandi horas canonicas, et similia: ratio vero esse potest, quia hoc non est per se malum, nec est prohibitum inferioribus Prælati, nec excedit illorum facultatem: ergo possunt id facere, et licite, et valide. Antecedens quoad primam partem patet facile respondendo ad duas primas rationes: quia in tali commutatione non intercedit injustitia. Nam, licet detur causa justa relaxandi legem, potest illi satisfieri miscendo aliquam compensationem, quæ ex parte suppleat intentionem legislatoris, quia non impeditur ex vi talis causæ. Imo interdum contingere potest ut causa sit justa, et sufficiens ad relaxandum hoc modo, et non ad puram remissionem, sicut in votis dicere solemus: quoad hoc enim fere eadem est ratio, ut ostendam. Ac denique, licet causa sit talis ut propter illam possit juste dispensari pure, nihilominus potest non obligare ad sic dispensandum, et ita sine injustitia poterit aliqua recompensatio imponi, dummodo justo titulo imponatur, ut declarabo. Deinde potest in tali remissione nulla simonia nec umbra ejus committi, ut in dicto cap. 20 late declaravi, et est manifestum

in commutationibus votorum. Item est clarum, quando non intercedit pecunia, nec fit compensatio per modum redemptionis, sed pure commutationis, imponendo opus orationis, aut simile. Denique, etiamsi onus pecuniarium imponatur, si nullo modo in utilitatem imponentis, sed ad pia opera pure et sincere applicetur, cessat omnis suspicio simoniæ: ergo talis modus recompensationis non est per se seu intrinsece malus, nulla enim deordinatio intrinseca cogitari potest.

5. Secunda veropars antecedentis, nimirum, hoc non esse malum, quia prohibitum his Prælati, probatur, quia nulla potest ostendi lex ecclesiastica hoc prohibens; etenim, si qua esset, maxime decretum illud Concilii Tridentini, sess. 25, cap. 18. At illud imprimis non loquitur de dispensationibus tantum Episcoporum seu inferiorum Prælatorum, sed simpliciter de dispensatione legum: unde tota illa doctrina sine dubio generalis est, etiam de dispensationibus Papæ, ut patet ex principio capitis, et ex absoluto loquendi modo, et ex illa distributione posita in fine capitis: *A quibuscumque ad quos dispensatio pertinet*: at Pontifices, quando dispensant imponendo similia onera, non derogant illo decreto, alias non recte facerent, passim et sine speciali causa illud transgrediendo. Deinde lex illa etiam comprehendit dispensationes Episcoporum in propriis legibus, ut ex eadem verborum consideratione et ponderatione constat, et tamen in illis non censetur prohibitus hic modus compensationis: ergo nec in aliis. Denique qui commutat votum gratis commutat, sive imponat onus personale sive reale, dummodo non propter temporalem utilitatem, sed propter operis pietatem compensationem faciat. Unde in illo decreto hoc solum intenditur ut nihil temporale exigatur propter dispensationem, non solum per modum pretii, verum etiam nec per modum stipendii aut congruæ sustentationis, ut in dicto cap. 20, n. 14 et 15, late explicavi, ubi etiam sic exposui sententiam Navarr., Tabien. et aliorum. In compensatione autem vel commutatione de qua loquimur, non imponitur unum opus loco alterius eo titulo, id est, propter dispensationem, sed pure propter opus pietatis, vel divinum cultum, ut supponimus; ergo prohibitio illa concilii nihil ad rem præsentem spectat, et præter illam nulla alia affertur, nec ego illam hactenus inveni: non est ergo hoc malum quia prohibitum.

6. Tertia denique pars antecedentis, scilicet, quod potestas non desit, patet quia auctor le-

gis habet potestatem hoc modo dispensandi in lege, ut supponitur: ergo potest committere inferiori, ut eodem modo dispenset quando illi videbitur expedire. Quid enim obstat quominus id possit. Si autem potest, ergo, quoties absolute et simpliciter committitur dispensatio sine ulla declaratione vel limitatione, intelligitur ut eo modo possit fieri quo commissarius prudenter judicaverit expedire: ergo non limitatur potestas ad relaxationem per puram ablationem, sed extenditur ad mixtam cum aliqua recompensatione: nam hæc sæpe esse potest non solum justa, sed etiam melior, et utilior animæ, ac subinde magis secundum intentionem legislatoris.

7. *Concessa potestate dispensandi intelligitur potestas commutandi.* — Unde optima est etiam illa ratio, qua usi sumus in lib. 6 de Voto, c. 12, potestatem dispensandi esse majorem quam commutandi, et virtute illam includere, et ita, concessa potestate dispensandi, intelligi concessam potestatem commutandi, quod saltem in potestate ordinaria omnes admittunt; ergo ita est in præsentibus dicendum. Respondent, licet ita sit in voto, secus esse in lege; nam in voto, quando commutatur, non aufertur obligatio voti, nec aliqua de novo imponitur, sed fit tantum mutatio in materia, et ideo minus fit quam cum per dispensationem aufertur tota obligatio, ideoque major est potestas dispensandi. At vero in præsentibus major est potestas commutandi quam potestas pure dispensandi; nam prior est potestas auferendi unam obligationem legis, et imponendi aliam alterius rationis: potestas autem pure dispensandi solum est ad auferendam obligationem. Sed hoc non recte dicitur, quia etiam in voto aufertur per commutationem una obligatio, et ponitur alia; non enim possunt esse una numero, mutata materia et promissione, licet fortasse ibi sint ejusdem speciei, et in commutatione legis mutetur species virtutis, quod parum refert ad intentam differentiam. Et deinde potestas dispensandi non dicitur major respectu plurimum effectuum, sed respectu relaxationis obligationis, et sic negari non potest, quin sit major ablatio obligationis simpliciter, illa quæ fit per puram relaxationem, quam quæ fit per recompensationem. Et hoc modo dicimus legislatorem qui committit absolutam dispensationem, a fortiori committere commutationem, et hanc in illa includi, quia respectu legis et legislatoris minor relaxatio est. Denique, sicut in commutatione voti, obligatio quæ relinquitur non inducitur sine

consensu dispensati, et per modum cujusdam pacti, et ideo non excedit potestatem dispensantis; ita, in præsentibus, commutatio illa non fit sine consensu dispensati acceptantis unam obligationem loco alterius, et ideo non excedit potestatem dispensantis, sive obligatio acceptata sit ejusdem, sive alterius rationis. Declaratur exemplo patrisfamilias committentis œconomum potestatem remittendi debitoribus, si oportuerit; nam a fortiori censetur dare potestatem componendi, vel commutandi debitum, etiamsi species debiti vel obligationis mutetur, semper enim domini negotium melius agitur. Et licet fines servandi sint, *Melior causa mandantis fieri potest*, ut dicitur in l. *Diligenter*, ff. mandati: ergo similiter in præsentibus.

8. *Differentia inter obligationem legis et voti.* — Ex dictis ergo satis responsum est ad fundamentum contrariæ sententiæ; solumque superest neganda sequela quæ in prima confirmatione fit, nimirum, posse Episcopum sine causa mutare obligationem legis, et aliud opus loco illius imponere, sicut in votis fieri potest. Negatur ergo sequela, et imprimis si sermo sit de opere minori vel etiam æquali, etiam in votis id non est verum, ut in l. 6 de Voto, cap. 19, probavi. Si vero sit sermo de opere evidenter meliori, sic est diversa ratio in voto et in lege. Nam votum etiam propria auctoritate voventis potest commutari in opus evidenter melius, ut ibidem cap. 18 probavi, quod de lege dici non potest. Et ratio differentiæ est, quia voti obligatio oritur ex voluntaria promissione facta Deo, qui semper intelligitur acceptare in solutione quicquid melius est: at vero legis obligatio est necessaria, ut ab alio imposita, et ideo præcise est ad solvendum in tali specie. Nec inferiori committitur potestas mutandi hanc obligationem quomodocumque, sed per modum relaxationis, quando fuerit necessaria, vel maxime conveniens; et ideo, quando nulla est necessitas, nulla est etiam potestas mutandi obligationem, etiam in opus melius. Neque est ulla ratio præsumendi hoc esse magis gratum legislatori, quia, licet opus fortasse sit melius, magis per se loquendo expedit communi bono, ut lex, quæ communis est regula, immutabiliter et uniformiter observetur. Unde fortasse neque ipse legislator potest prudenter talem commutationem facere sine justa causa, erit tamen sufficiens si intelligat fore utiliore subdito, præsertim ad bonum animæ, et sine ulla offensione aliorum posse observari.

9. *Dicta resolutio temperanda.* — Ultimo ta-

men temperanda est dicta resolutio, ut locum habeat in legibus per quas subditi obligantur ad aliqua onera a quibus per dispensationem eximuntur: non vero in illis legibus quæ non feruntur per se ad imponenda onera subditis, sed propter alios justos fines pertinentes ad commune bonum, propter servandum debitum ordinem, vel vitanda aliqua incommoda. In prioribus enim legibus optime cadit dispensatio mixta commutationi, quia onus cum onere servat proportionem ad compensationem faciendam, ut si lex imponat talem poenam, et subsit causa non imponendi illam in specie, vel tollendi illam jam incursum, justissima esse poterit commutatio, et in hoc casu canones sæpe docent esse faciendam vel præmittendam, ut sumitur ex c. *At si clerici*, § *De adulteriis*, et ex Tridentino, sess. 24, cap. 6, cum similibus, et interdum poterit justæ dispensationi misceri pecuniaria compensatio. Sic ergo in legibus quæ præcipiunt aliqua onera virtutis vel religionis, poterit justæ dispensatio fieri cum commutatione in aliud opus facilius, et cui non obstat causa dispensationis, et sic procedunt omnia dicta. At vero sunt aliquæ leges quæ per se non imponuntur propter opus exhibendum a subdito, sed præcise propter utilitatem ad aliquem finem particularem; et in his non videtur, per se loquendo, justæ recompensatio, nisi fiat in aliquid quod ad finem per legem intentum conferat.

10. *In quo casu sententia Soti sit probabilis.* — Talis mihi videtur lex præcipientis denuntiationem publicæ fieri ante matrimonium; ille enim actus non postulatur propter se, sed propter vitanda pericula; et ideo, si causa subest justa ad dispensandum ut matrimonium fiat omissis denuntiationibus, impertinens est commutatio per impositionem mulctæ pecuniariæ, etiam in opus pietatis, quia hoc nihil deservit ad finem talis legis, et ideo in illo casu probabilissima mihi videtur opinio Soti et Sancii, quod tunc injusta sit talis impositio. Secus vero esset si, loco denuntiationum imponeretur onus abstinendi a copula post matrimonium factum, donec denuntiatio vel alia æquivalens diligentia fiat, etiamsi oporteat aliquibus expensis fieri: nam tunc justissima esset compensatio. Simile exemplum est in dispensatione circa interstitia ordinum: nam propter illam imponere pecuniarium onus, etiam sub specie eleemosynæ vel religionis, plane videtur omnino improprium, atque adeo injustum, quia nihil deservit intentioni talis legis, nec subest rationabilis titulus illud impo-

nendi: secus vero esset si ob talem dispensationem imponeretur onus serviendi aliquo tempore in priori ordine, qui est onus proportionatum legi, et non iniquum. Idem dico de licentia et quasi dispensatione concedendi dimissorias ad ordinem suscipiendum ab alio Episcopo; nam pro illa imponere onus pecuniarium pro fabrica Ecclesiæ esset profecto absurdum, et non parum redolens simoniam. Et de his legibus, et in hoc sensu censeo locutos esse Sotum, Navarr., Tabien. et alios, ut etiam in dicto capite 20 significavi. Si quis tamen recte advertat, hæc omnia æque procedunt in Episcopis respectu suarum legum et aliorum sacrorum canonum, quia ratio injustitiæ vel speciei simoniæ eadem est, et ideo in illis nullam inter hæc differentiam constituo. Pontifex vero interdum potest hæc onera imponere, non tantum per modum commutationis, sed etiam per modum oneris vel tributi, propter alias superiores rationes, et propter supremam potestatem illi peculiarem, ut eodem capite dixi, et ideo non sunt hæc, quæ specialia sunt, ad inferiores extendenda.

CAPUT XVII.

DE POTESTATE DELEGATA AD DISPENSANDUM IN LEGIBUS HUMANIS.

1. Ex dictis in duobus præcedentibus capitibus, duo ut clara supponimus. Unum est, potestatem dispensandi in legibus humanis posse per delegationem committi, quia dispensatio ex genere suo est actus jurisdictionis satis communis, et frequenter necessarius, et nihil habet speciale quod illius delegationem impediat. Unde in votis etiam delegatur; ergo a fortiori in legibus. Alterum est, hanc delegationem non fieri per legem, sed per hominem, quia commissio jurisdictionis per legem facta non est propria delegatio, sed transit in institutionem ordinariæ jurisdictionis, quia perpetua de se est, sicut et lex est perpetua; ergo delegatio hujus potestatis semper est ab homine. Unde fit ex parte delegantis supponendam esse potestatem ordinariam; nam ab illa per se loquendo procedit delegatio, l. *More*, ff. de Jurisdic. omn. judic. Sub ordinaria autem comprehendimus æquivalentem ordinariæ, ut solet esse commissio universalis causarum, juxta l. 1, § *Ab eo*, ff. Quis et a quo; comprehenditur etiam potestas delegati habentis specialitatem in subdelegando, ut est in delegato Papæ seu principis, juxta cap. ultim. de Offic. deleg., vel habentis specialem extensionem